

Цолін Д. В.

ORCID: 0000-0002-4928-0045

доктор філологічних наук,

професор кафедри біблійних наук

Український католицький університет

м. Львів, Україна

ЮДЕЙСЬКА ЛІТУРГІЙНА ПОЕЗІЯ ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО

Ключові слова: єврейська література, літургійна поезія, юдаїзм, історія євреїв.

Літургійна поезія, зокрема віршовані молитви, зазвичай обділена увагою істориків і є об'єктом переважно філологічних досліджень – вивчення поетики, жанру, стилю і мови. Поетичні молитовні тексти залучають до історичних досліджень лише фрагментарно, у тих випадках, коли в них є згадки про події чи реалії епохи. Однак системний підхід до літургійних текстів як до історичного джерела відкриває значно ширші перспективи, адже дає змогу не лише реконструювати цілісно релігійний світогляд, а й відстежити ті ідеї, що були рушійними для епохи. Ця особливість молитовних текстів обумовлена тим, що люди *молилися про головне*, залишаючи периферійні ідеї та світоглядні концепти поза літургійним дискурсом.

Така тенденція чітко простежується в літургійних текстах різних епох історії єврейського народу, тож на основі зроблених спостережень запропоновано методологію вивчення ідейних концептів у молитовних текстах. Найбільш репрезентативні приклади наведені в нашій доповіді, а саме:

- Основна тематика молитовних поетичних текстів доби Другого Храму, досліджена на матеріалі літургійних творів, знайдених серед рукописів Мертвого моря (4Q 400-407; 11Q 17; 1Q Festival Prayers), коротких згадок у Мішні й Талмуді (*Тамід* 5:1; *ЄТ Берахот* 1. 8; *ВТ Берахот* 12а, 26б, 33а) та порівняно численних текстів з апокрифічних книг, виявляє тенденції до висування на перший план проблем зіпсутості людської природи й милості Бога, історичного одкровення та месіанських очікувань, так званої “ангельської літургії” як вищої форми поклоніння Богові. Водночас поширені в III–I ст. до Р. Х. мотиви “єнохічного” світогляду (тобто відображеного в книгах Еноха) представлені більш ніж стримано.

- Період рабинського юдаїзму (від II–V ст., тобто від часів формування Мішни й Талмуду) та Середньовіччя позначається певними змінами в молитовних мотивах: значно зменшується вплив

“ангельської літургії”, акцент робиться на історичному одкровенні, зосередженість на проголошенні “гріховності” людської природи значно зменшується, зазнає певних трансформацій (імовірно, під впливом полеміки з християнством). Натомість розвиваються нові жанри *piyutim* (פיוטים), *kinot* (קניות) та *slīḥot* (סליחות), представлені, зокрема, текстами з Каїрської Генизи та пізніми молитовниками, що демонструють вірність світогляду рабинського юдаїзму, з одного боку, та включення в молитовний дискурс історичних подій нової епохи (наприклад, жалобні пісні-молитви, написані в пам’ять про трагічні події Середньовіччя). Водночас молитви, що містять мотиви містики *Kabali*, використовуються досить стримано.

Запропонована в доповіді методологія аналізу молитовних текстів щодо відображення в них змін світоглядних парадигм та впливу історичних подій має на меті доповнити й поглибити реконструкцію атмосфери епохи, так би мовити, ізсередини.

Література:

1. Charlesworth J. H. The Old Testament Pseudepigrapha. New York : Doubleday & Company, 1983. 995 p.
2. Elbogen I. Jewish liturgy: a comprehensive history. New York – Jerusalem: The Jewish Theological Seminary of America, 1993. 500 p.
3. Martinez F. C. & Tigchelaar E. J. The Dead Sea Scrolls. Leiden – New York – Köln : Brill, 1999. 1388 p.
4. M. Weinfeld. ‘Grace after Meals at the Mourners’ House in a Text from Qumran’, *Tarbiz* 41 (1992) 15–23.
5. יהלום יוסף. שפת השיר הפיוט הארץ-ישראלי הקדום. ירושלים: הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, 1985. 218 ע.
6. יוסף יהלום ומיכאל סוקולוף. שירת בני מערבא. שירים אראמיים של יהודי ארץ-ישראל בתקופה הביזנטית. ירושלים: האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, 1999. 384 ע.
7. פליישר א. שירת-הקודש העברית בימי-הביניים ירושלים : מאגנס פראס, 2007. 607 ע.